

Вадим Пянковський,
здобувач МАУП

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТИ

Проаналізовано процес децентралізації державного управління, перерозподіл повноважень між гілками влади, зміни у відносинах між громадянами і владою. Зазначено, що питання децентралізації виходять на перший план в умовах кризового періоду розвитку української державності, оскільки саме цей процес є однією з базових умов незалежної й ефективної діяльності органів місцевої влади.

Ключові слова: децентралізація, адміністративна реформа, державне управління, місцеве самоврядування, органи місцевого самоврядування.

Пянковский В.

Характеристика проведения административно-правовой реформы децентрализации в Украине: организационная и финансовая аспекты

Проанализирован процесс децентрализации государственного управления, перераспределение полномочий между ветвями власти, изменения в отношениях между гражданами и властью. Обозначено, что вопрос децентрализации выходит на первый план в условиях кризисного периода развития украинской государственности, поскольку именно этот процесс является одной из базовых условий независимой и эффективной деятельности органов местной власти.

Ключевые слова: децентрализация, административная реформа, государственное управление, местное самоуправление, органы местного самоуправления.

Pyankovskiy V.

Characteristics of the administrative and legal reform of decentralization in Ukraine: organizational and financial aspects

The article is devoted to the analysis of the process of decentralization of public administration, redistribution of powers between the branches of power, changes in relations between citizens and the authorities. The issues of decentralization come to the fore in the conditions of the crisis period of Ukrainian statehood development, as this process is one of the basic conditions for independent and effective activity of local authorities.

Keywords: decentralization, administrative reform, state administration, local self-government, bodies of local self-government.

Адміністративно-правову реформу децентралізації в Україні, реалізація якої і нині триває в нашій державі, розпочато ще у 2014 р.

Проведення будь-якої реформи у правовій державі, якою є і Україна, супроводжується прийняттям відповідних нормативно-правових актів, якими власне і визначаються правові, організаційні, фінансові засади тощо, для її подальшої успішної реалізації. Зокрема, з метою визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад, 01 квітня 2014 року розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р було схвалено Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1, с. 18], якою власне і розпочато процес реформування.

Вже першим абзацом цієї Концепції констатовано, що в Україні «закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування» [1, с. 18]. Водночас далі йдеться про те, що з часу прийняття Конституції України та базових нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування розвиток останнього фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, тому що більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу

виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування. Таким чином, аналізуючи викладене можна стверджувати, що вивчення саме організаційних та фінансових аспектів проведення адміністративно-правової реформи децентралізації в Україні є особливо актуальним.

Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», що затверджена Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р., проведення реформи децентралізації визначено однією із пріоритетних та наголошено, що її метою є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування, побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності місцевого самоврядування [2].

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні окреслено шляхи і способи розв'язання проблем, з-поміж яких, в чому ми власне і переконалися, створення належних фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень, що відповідно, далі у тексті Концепції виокремлено і як одне із завдань реформи, що здійснюється з дотриманням таких принципів: наявність ресурсів, необхідних для здійснення визначених законом повноважень органів місцевого самоврядування; обчислення обсягу дотації вирівнювання на основі уніфікованих стандартів надання публічних послуг; надання трансфертів з державного бюджету безпосередньо кожному місцевому бюджету; визначення фінансовою основою здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень податків та зборів, які пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці; закріплення за місцевими бюджетами частини коштів, що надходять від сплати податку на прибуток новостворених юридичних осіб, протягом п'яти років від дати інвестування в юридичну особу; надання органам місцевого самоврядування права регулювати ставки місцевих податків і зборів; недопущення надання іншими органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади податкових пільг, які зменшують власні доходи місцевих бюджетів. Пільги з місцевих податків і зборів можуть встановлюватися лише тим органом місцевого самоврядування, до бюджету якого зараховуються такі податки і збори; надання органам місцевого самоврядування доступу до залучення кредитних ресурсів для інвестиційного розвитку шляхом спрощення процедур погодження запозичень і місцевих гарантій та збалансування їх із способами державного контролю, спрямованого на запобігання банкрутству об'єктів права комунальної власності; підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів шляхом запровадження програмно-цільового методу для всіх місцевих бюджетів; визначення матеріальною основою місцевого самоврядування майна, зокрема землі, що перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ, міст (комунальній власності), об'єктів спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, району, області, а також належної бази оподаткування; надання територіальним громадам права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати свої майно та ресурси в рамках співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм та більш ефективного надання публічних послуг населенню суміжних територіальних громад; максимальне залучення населення до прийняття управлінських рішень з питань місцевого значення та сприяння розвитку форм прямого народовладдя; запровадження ефективних механізмів участі громадськості у виробленні органами місцевого самоврядування важливих управлінських рішень, зокрема з питань визначення стратегії розвитку територіальної громади, затвердження статутів територіальних громад, проектів містобудівної документації (генеральних планів розвитку міст, селищ, сіл тощо); надання загальним зборам громадян за місцем проживання згідно із законом та відповідно до статуту територіальної громади права ініціювати позачергове звітування посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, а також установа обов'язку для органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб обґрунтовувати власні рішення про врахування або неврахування рішень загальних зборів громади; утворення при органах місцевого самоврядування консультативно-дорадчих органів для проведення консультацій з громадськістю, сприяння проведенню громадської експертизи проектів рішень та прийнятих рішень органів місцевого самоврядування; забезпечення права територіальних громад на місцевий референдум; удосконалення процедури утворення органів самоорганізації населення, визначення чіткого порядку надання їм частини повноважень органів місцевого самоврядування, а також надання коштів для здійснення зазначених повноважень, витрачання ними таких коштів, звітування про їх використання; поширення практики утворення органів самоорганізації населення, зокрема у територіальних громадах, до яких належать жителі більш як одного населеного пункту; запровадження механізму здійснення місцевими держадміністраціями державного контролю за відповідністю Конституції та законам України рішень органів місцевого самоврядування та якістю надання населенню публічних послуг; позбавлення місцевих рад права висловлювати недовіру головам відповідних місцевих держадміністрацій.

Реалізацію Концепції було заплановано здійснити у два етапи: протягом першого, у 2014 р., завершити розроблення законодавчої бази діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з визначенням повноважень, включаючи питання їх ресурсного забезпечення, а на другому, у 2015–2017 рр., – провести інституційну реорганізацію органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, провести місцеві вибори з урахуванням реформованої системи органів місцевого самоврядування. Необхідно зазначити, що у науковому колі прийнята Концепція вважається консенсусним рішенням, оскільки була попередньо погоджена з усіма обласними радами України, міськими радами, асоціаціями органів місцевого самоврядування, зовнішніми і внутрішніми експертами, і також схвалена Радою Європи як перший крок на шляху проведення реформи місцевого самоврядування в Україні, та визнана такою, що відповідає засадам Європейської Хартії місцевого самоврядування [1, с. 18]; [3, с. 150].

Практично через два з половиною місяці з дня прийняття Концепції розпорядженням Кабінету Міністрів України № 591-р від 18 червня 2014 року було затверджено План заходів щодо її реалізації [4].

Загалом зазначений План заходів включав шість пунктів, проте у межах нашого дослідження зупинимося лише на деяких з них.

Так, пунктом першим внесено дві пропозиції: перша – щодо розроблення концептуальних пропозицій стосовно реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади (внесення змін до Конституції України), що врегульовує організаційні аспекти реформування; друга – в частині децентралізації фінансів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування (внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України): законодавчого врегулювання питань передачі у комунальну власність земель державної власності, розташованих за межами населених пунктів, крім тих, на яких розташовані об'єкти права державної власності, що відповідно, врегульовує фінансові аспекти реформування.

Стосовно першої варто зазначити, що у серпні 2015 р. було попередньо схвалено внесений Президентом України проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» [5], яким власне і запропоновано вирішення колізій, про які йшлося дещо вище. Зокрема, згідно із цим проектом, адміністративно-територіальний устрій України ґрунтується на засадах не централізації та децентралізації, а виключно децентралізації влади, повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

До системи адміністративно-територіального устрою України включено такі адміністративно-територіальні одиниці: громади, райони, регіони. Зокрема, громаду визначено первинною одиницею в системі адміністративно-територіального устрою України, район включає декілька громад, а регіонами визначено Автономну Республіку Крим та області.

Порядок утворення, ліквідації, встановлення та зміни меж, найменування і перейменування громад, районів, областей, а також порядок утворення, найменування і перейменування та віднесення поселень (сіл, селищ, міст) до відповідної категорії визначаються законом. При цьому зміна меж, найменування і перейменування громад та поселень здійснюється з урахуванням думки їх мешканців у порядку, визначеному законом.

Серед інших запропонованих новел законопроекту можна виокремити такі: у громадах органами місцевого самоврядування буде обрано ради громад (сільські, селищні, міські ради, відповідно до статусу поселення – центру громади), утворено їх виконавчі органи, обрано голову громади (сільського, селищного, міського голову); у поселеннях, що входять до складу громади (сільської, селищної, міської ради) і не являються її адміністративним центром, обиратиметься староста села та може утворюватися орган самоорганізації населення; у містах можна створювати органи самоорганізації, а для міст з районним поділом – відокремлені підрозділи виконавчого органу ради громади [3, с. 151].

Таким чином, не можемо не погодитися з тим, що як зазначено на державному сайті «Децентралізація» у розділі «Про реформу», для реалізації положень Концепції та завдань Плану заходів, необхідно було насамперед внести відповідні **зміни до Конституції України**, а також сформувати пакет нового законодавства, адже зміни до Конституції мали вирішити ряд питань щодо утворення виконавчих органів обласних та районних рад, реорганізації місцевих державних адміністрацій в органи контролю-наглядового типу, дати чітке визначення адміністративно-територіальної одиниці – громади. Важливо, що запропоновані зміни були підтримані суспільством та **отримали високу оцінку Венеційської Комісії**. Певні політичні обставини не дозволили Верховній Раді України внести подані Президентом України зміни до Конституції щодо децентралізації, тому Урядом з 2014 р. розпочато реформу в межах чинної Конституції [6].

Стосовно другої необхідно відзначити, що суттєві зміни в бюджетному й податковому законодавстві відбулися і вступили в дію у 2015 р., відповідно до Законів України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [7] та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [8]. Зокрема, місцевим бюджетам з державного бюджету передано плату за надання інших адміністративних послуг і державне мито. Надходження до загального фонду розширено за рахунок передання із спеціального фонду екологічного податку, єдиного податку та податку на нерухоме майно, які раніше були джерелами формування бюджету розвитку. Також зміни стосуються закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел, а саме податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами й податку на прибуток підприємств, зарахування до місцевих бюджетів збору з роздрібного продажу підакцизних товарів за ставкою 5% вартості реалізованого товару, збільшення відсотка екологічного податку. Внесені зміни дали місцевим бюджетам можливість використовувати кошти на різні цілі, а не тільки на видатки капітального характеру. З 2015 р. місцеві бюджети отримали такі нові види трансфертів, як освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів і медична субвенція [9, с. 69].

Можемо констатувати, що завдяки цим змінам місцеві бюджети зросли на 123,4 млрд. грн.: з 68,6 млрд. в 2014 р. до 192 млрд. грн. у 2017 р. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України постійно зростає і на кінець 2017 р. наблизилася до 50% (у 2015 р. – 45,6%) [10].

За станом на початок березня 2018 р. зафіксовано створення 725 об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшло 3372 колишніх місцевих рад, в яких проживають 6,3 млн. людей. Такі темпи міжмуниципальної консолідації міжнародні експерти називають дуже високими. Також цим Законом запроваджено інститут старост в об'єднаних територіальних громадах, які представляють інтереси сільських мешканців в раді громади. Зокрема, за станом на 12 березня 2018 р. обрано 640 старост, а 1,8 тисяч осіб виконують обов'язки старост [10].

«Каменем спотикання» для тих, хто вже створив територіальну громаду чи задумується про об'єднання, є питання наповнення бюджету, а саме унормування самого принципу, за яким будуть розподілятися кошти між населеними пунктами. Багатьох хвилює запитання: чи не виникне ситуація, за якої «серед рівних знайдуться рівніші», або навпаки, сильним громадам доведеться опікуватися слабшими? Окрім цього, тим громадам, які об'єднуються першими, держава обіцяла чималі фінансові вкладення. Втім у 2016 р. кошти з держбюджету отримали лише ті об'єднані територіальні громади, які встигли вчасно обрати собі голову, водночас фінансування інших громад залишилося на порядку денному цих громад. У правовому полі основна проблема полягає в тому, що в законодавстві поки що чимало «білих плям», через які немає чіткого алгоритму дій у процесі реорганізації юридичних осіб – шкіл, лікарень, закладів комунальної інфраструктури тощо. У зв'язку із цим, реформу місцевого самоврядування потрактовують як намір «перерізати» межі районів, що насправді суперечить засадничій ідеї реформування, якою є передання повноважень та відповідальності на місця [11, с. 132–137].

Варто зазначити, що за час реалізації розглянутого Плану заходів до його змісту у 2014 р. та у 2015 р., двічі були внесені зміни відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів України № 1008-р та № 349-р. Проте 22 вересня 2016 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 688-р «Про деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [12] було затверджено новий План заходів, на 2016 р., що включає 5 пунктів. Розглянемо лише деякі заплановані в ньому заходи, що стосуються організаційних та фінансових аспектів реформування, хоча можна стверджувати, що на означеному етапі реформування вони є взаємозумовленими.

Отже, у результаті проведеного вивчення організаційних та фінансових аспектів адміністративно-правової реформи децентралізації в Україні можемо підсумувати, що:

1) адміністративно-правову реформу децентралізації в Україні, реалізація якої і нині триває в нашій державі, розпочато ще у 2014 р., ключові пріоритети реформування якої було закладено в нормативно-правових актах стратегічного та програмного характеру.

2) Основним міжнародним документом, який містить стандарти реформування, є Хартія, зокрема ним вичерпно та чітко сформульовано основні організаційні та фінансові аспекти розбудови місцевого самоврядування, втім їх лише частково імплементовано до змісту Основного Закону України, при цьому частку суттєвих уточнень взагалі залишено поза увагою. Передусім це стосується спроможності органів місцевого самоврядування, що на нашу думку, є його базовою ознакою, яка відповідно і закладає основу для опрацювання питань створення механізму його фінансового наповнення.

3) Охарактеризовано основні організаційні та фінансові аспекти адміністративно-правової реформи децентралізації в Україні крізь призму таких нормативно-правових актів: Європейської хартії місцевого самоврядування; Конституції України; Законів України «Про місцеве самоврядування»; «Про

внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин»; «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи»; «Про добровільне об'єднання територіальних громад»; Указу Президента України «Про затвердження Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад»; розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»; «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»; «Про деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» та проекту Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)».

4) Поняття спроможної територіальної громади, яке викладено у пункті 2 Методики формування спроможних територіальних громад запропоновано викласти у такій редакції: «Спроможна територіальна громада – це територіальні громади сіл, або селищ, або міст, які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування здійснювати регулювання та управління публічними справами, під власну відповідальність, та в інтересах місцевого населення щодо надання послуг у таких сферах: освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства», що відповідно дещо скорегує подальшу розробку організаційних та фінансових аспектів реформи.

Ст. 140 Конституції України запропоновано викласти у такій редакції: «Міське самоврядування є правом і спроможністю органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ у визначених законом сферах, під власну відповідальність, та в інтересах місцевого населення».

5) Досить перспективним законопроектом, що закладає нові як організаційні, так і фінансові аспекти подальшої розбудови процесу реформування, визначено проект Закону «Про міські агломерації».

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 01 квітня 2014 р. / Офіційний вісник України. – 2014. – № 30. – Ст. 831. – С. 18.
2. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
3. Барановська Т. М. Децентралізація влади як основний напрям вдосконалення державної політики розвитку територіальної громади / Т. М. Барановська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. – № 2 (48). – С. 145–153.
4. План заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України № 591-р від 18 червня 2014 р. (втратило чинність) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80>.
5. Проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
6. Про реформу [Електронний ресурс] / Державні сайти України. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/about>.
7. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України № 79-VIII від 28.12.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 12. – Ст. 76.
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: закон України від 28.12.2014 № 71-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 7–8, № 9. – Ст. 55.
9. Остапчук В. О. Фінансова децентралізація в Україні: поточний стан та перспективи розвитку / В. О. Остапчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Вип. 23. – Ч. 2. – Одеса, 2017. – С. 68–71. – (Сер. «Економіка і менеджмент»).
10. Державна політика, законодавчі напрацювання, проміжні результати першого етапу децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс] / Державні сайти України. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/about>.

11. Білуха Л. А. *Поняття територіальної громади та спроможної територіальної громади* [Електронний ресурс] / Л. А. Білуха // *Теорія та практика державного управління*. – № 1(56). – 2017. – С. 132–137. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/3/02.pdf>.
12. Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України № 688-р від 22 вересня 2016 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/688-2016-%D1%80>.

References

1. *Pro skhvalennya Kontseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukrayini* [On Approval of the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization of Power in Ukraine]: *rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 01 kvitnya 2014 roku № 333-r / Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*. – 2014. – № 30. – Ст. 831. – С. 18 (kod akta 72156/2014). [in Ukrainian].
2. *Stratehiya staloho rozvytku «Ukrayina – 2020»* [Strategy for Sustainable Development «Ukraine 2020»]: *Ukazom Prezydenta Ukrayiny vid 12.01.2015 № 5/2015*. Retrived from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
3. Baranovs'ka T. M. *Detsentralizatsiya vlady yak osnovnyu napryam vdoskonalennya derzhavnoi polityky rozvytku terytorial'noyi hromady* [Decentralization of power as the main direction of improvement of the state policy of the territorial community development]. *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya: zb. nauk. pr. – KH. : Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 2015. – № 2 (48). – S. 145–153.* [in Ukrainian].
4. *Plan zakhodiv shchodo realizatsiyi Kontseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukrayini*: [Plan of measures for the implementation of the Concept for the reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine] *rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 18 chervnya 2014 roku № 591-r (vtratylo chynnist')*. Retrived from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/591-2014-%D1%80> [in Ukrainian].
5. *Proekt Zakonu «Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrayiny (shchodo detsentralizatsiyi vlady)»* [Draft Law «On Amendments to the Constitution of Ukraine (Concerning the Decentralization of Power)»]. Retrived from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 [in Ukrainian].
6. *Pro reformu* [About the reform]. Retrived from <http://decentralization.gov.ua/about> [in Ukrainian].
7. *Pro vnesennya zmin do Byudzhetnoho kodeksu Ukrayiny shchodo reformy mizhbyudzhetnykh vidnosyn* [On amendments to the Budget Code of Ukraine on the reform of intergovernmental fiscal relations]: *zakon Ukrayiny vid 28.12.2014 № 79-VIII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. – 2015. – № 12. – Ст. 76. [in Ukrainian].
8. *Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo podatkovoyi reformy* [On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Certain Legislative Acts of Ukraine on Tax Reform: Law of Ukraine dated 28.12.2014]: *zakon Ukrayiny vid 28.12.2014 № 71-VIII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. – 2015. – № 7-8, № 9. – Ст. 55. [in Ukrainian].
9. Ostapchuk V.O. *Finansova detsentralizatsiya v Ukrayini: potochnyy stan ta perspektyvy rozvytku* [Financial decentralization in Ukraine: current state and development prospects]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya Ekonomika i menezhment*. – Vypusk 23. – CH. 2. – Odesa, 2017. – S. 68-71. [in Ukrainian].
10. *Derzhavna polityka, zakonodavchi napratsyuvannya, promizhni rezul'taty pershoho etapu detsentralizatsiyi vlady v Ukrayini* [State policy, legislative developments, interim results of the first stage of decentralization of power in Ukraine]. Retrived from <http://decentralization.gov.ua/about> [in Ukrainian].
11. Bilukha L. A. *Ponyattya terytorial'noyi hromady ta spromozhnoyi terytorial'noyi hromady* [The notion of a territorial community and a capable territorial community]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya*. – Vypusk № 1(56). – 2017. – С. 132–137. Retrived from <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/3/02.pdf> [in Ukrainian].
12. *Deyaki pytannya realizatsiyi Kontseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukrayini* [Some issues of implementation of the Concept for the reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine]: *rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 22 veresnya 2016 roku № 688-r*. Retrived from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/688-2016-%D1%80> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018.